

SIPOS GÁBOR

Bod Péter, az egyháztörténész – kutató*

A magyarigeni tudós lelkipásztor életművének legismertebb darabja a ma is sokat idézett, sőt reprint-kiadásban is megjelent irodalmi lexikon, a *Magyar Athenas*,¹ de történelmi, egyházi és egyháztörténeti munkáit is gyakran forgatják, idézik a szakemberek. Pápai Páriz Ferenc nevezetes latin–magyar szótárát a középkori és kora újkori sajátos latin kifejezések magyarozatával és más hasznos kiegészítésekkel bővítve Bod Péter újra kiadta, a későbbi kiadások már ezt vették alapul.² Mai szóval élve, olvasószerkesztői és korrektori munkát végzett, amikor sajtó alá rendezte patrónája, az olthévízi nagyasszony, Árva Bethlen Kata önéletírását.³

Történetírói munkásságának elemzésére tudós életrajzírói, Mikó Imre és Sámuel Aladár vállalkoztak,⁴ Révész Imre tanulmányba foglalta vizsgálódásának eredményeit,⁵ legutóbb pedig Gudor Botond vaskos monográfiát szánt a témára.⁶ Mégis úgy vélem, mondhatok némi újat Bod kutatási módszerei tekintetében. Az a célom tehát a továbbiakban, hogy egyháztörténeti jellegű munkáinak forrásvidékén tekintsek körül, arra figyelve, hogy levéltári és könyvészeti forrásai miként épültek bele a kész művekbe, akár nyomtatottak, akár kéziratok legyenek azok.

Szakirodalmi tájékozottságát mind Révész Imre, mind Gudor Botond kiemeli. Könyvtárban megvoltak a kor modern szerzőinek művei, hollandiai professzorainak kiadványai, Friedrich Adolf Lampe, Friedrich Spanhem és Johann Lorenz Mosheim mintaként használt egyháztörténeti munkái.⁷ Jól ismerte a korábbi magyar szakirodalmat – gondolok itt Debreceni Ember Pál, Pápai Páriz Ferenc, Cwittinger Dávid és mások könyveire. Természetesen nemcsak a református, hanem a katolikus és az unitárius szerzők műveit is figyelemmel

* A Bod Péter Társaság 2012. évi budapesti konferenciáján elhangzott előadás bővített és szerkesztett változata.

¹ *Magyar Athenas, avagy az Erdélyben és Magyarországon élt tudós embereknek ... históriájok*. Első kiadása: [Szeben] 1766. Válogatott kiadását a Magvető Könyvkiadó jelentette meg 1982-ben, második kiadása Sepsiszentgyörgyön jelent meg a T3 Kiadónál Boér Hunor és Dobra Judit szerkesztésében 2000-ben.

² Szeben 1767, egyik későbbi kiadása: Pozsony–Szeben, 1801.

³ Bethlen Kata: *Életének maga által való rövid leírása*. Kolozsvár, 1762.

⁴ Mikó Imre: *Bod Péter élete és munkái*. Pest, 1864.; Sámuel Aladár: *Felsőcsernátoni Bod Péter élete és művei*. Budapest, 1899.

⁵ Révész Imre: *Bod Péter mint történetíró*. Kolozsvár, 1916.

⁶ Gudor Kund Botond: *Istoricul Bod Péter (1712–1769)*. Cluj-Napoca, 2008.

⁷ Lengyel Imre: *Bod Péter és a felvilágosodás kérdéséhez*. Irodalomtörténeti Közlemények, 77. évf. (1973) 590.

kísérte és fel is használta, bár apologetikus szemléletű történeti műveiben ezeket éles református kritikával illette.

A következőkben inkább levéltári forráshasználatának részleteiről szólnék. Elégge ismeretes a Bod-irodalomban jártasak számára, hogy jegyzeteit vegyes jegyzőkönyvekbe foglalta, ezek a kéziratok kötetek képeztek azután a kiadandó művek forrásbázisát. Jegyzőkönyvei közül most azt a kettőt vizsgálom alaposabban, amelyekben a legtöbb egyháztörténeti jellegű adat található.

Mint egyházmegyei, később egyházkerületi főjegyző megismerkedett az erdélyi református püspöki levéltár anyagával, és hasznosította is, főként az 1599-ben megnyitott zsinati jegyzőkönyvből merített számos adatot. Külön jegyzőkönyvet is szentelt a szinódusi protokollumból kimásolt adatok számára *Consistorialia seu constitutiones ac determinationes consistoriales* (1763) címmel.⁸ E kézirat legkorábbi adata az 1606-ban Tasnádi Ruber Mihály püspöksége idején összeállított, 44 cikkelyből álló törvénykönyv teljes szövege. Az erdélyi református püspökök életrajzát tartalmazó *Smirnai szent Polikárpus* című könyvébe⁹ viszont nem emelte be a Ruber-féle cikkelyeket, csupán méltatásukra szánt néhány dicsérő szót. A *Consistorialiába* bemásolt utolsó zsinati határozatok az 1760-as évből valók, a kézirat a püspöki generális vizitációk határozatait is megőrizte, a végén pedig a zsinati *protocollum* rövidített kijegyzései olvashatók az oldalszámokkal együtt, ez tehát bő szövegű tárgymutatónak is tekinthető.

Mivel a *Consistorialiába* elsősorban a zsinati határozatokat másolta be, Ungvári C. János püspökké választásának feltételei (1599) ebbe nem kerültek bele, a *Smirnaiban* viszont teljes terjedelmében közölte a zsinati *protocollum*ban rögzített 13 pontot.

Gellius Transylvanicus című vegyes jegyzőkönyvébe¹⁰ is bőven kerültek be egyháztörténeti adalékok a köztörténeti vagy irodalomtörténeti jellegű feljegyzések mellé. Igen érdekes ügyet tárgyalt 1620-ban a közzsinat, egyházfegyelmi és mentalitástörténeti vonatkozásai miatt figyelhetett fel rá Bod. Somosdi Apa Anna perbe hívta Dobokai Boldizsár koronkai lelkipásztort, és az eljárás során kiderült, hogy az alperes hivatásához nem illő babonás eszközökkel élt. Anna asszony a következő szövegű cédulát szerezte meg Dobokai tiszteletestől:

Aki perelni akar veled, ezt mondd: „Egyszer elmenék egy úton, láték három ICCOLMOT. [!] Egyiken ül vala Kristus urunk, másodikon ül vala Jesus, harmadikon ül vala aszszonyunk Szűz Mária. Valaki elvonná fátyolát asszonyunk Szűz Máriának, az ártihasson, véthessen énnékem ez mái napon. Másodikon ül vala úr Jézus, valaki az ő vérében megmosódnék, az ártihasson, véthessen énnékem e mái napon. Harmadikon ül vala Kristus urunk, valaki az ő szent vérében megmosódhatnék, az ártihasson, véthessen e mái napon. Háromszor kell ezt mondani a törvény házban, míg a peresed bémegyen.”

Dobokainak tisztáznia kellett magát, hogy e cédulát nem használta a per során, és a zsinat meghagyta a marosi esperesnek, hogy „tisztí szerint megbüntesse, miért hordoz magá-

⁸ Központi Egyetemi Könyvtár, Kolozsvár. Kézirattár, Ms. 859. Kiadása: *Erdélyi református zsinatok végzései 1606–1762*. Sajtó alá rendezte Buzogány Dezső, Sipos Gábor. Kolozsvár, 1999. (a továbbiakban: *BodCons*)

⁹ Bod Péter: *Smirnai szent Polikárpus, avagy sok keserves háborúságok között magok hivataljokat keresztényi szorgalmatossággal kegyesen viselő erdélyi réformátus püspököknek históriák*. [Nagyenyed, 1767].

¹⁰ *Gellius Transylvanicus seu observationum historiarum sacri ac civilis argumenti ... centuriae*. Teleki-Bolyai Könyvtár, Marosvásárhely. Kézirattár, Ms. Tq. 1511. A kézirat fényképét Ósz Sándor Előd kollégámnak köszönöm.

nál afféle babonás írást.” A bejegyzés végén Bod a forrást is feltünteti: „*E protocollo superint[endentiale]* p. 89.”¹¹

Ugyancsak egyházfegyelmi ügyet jelentett Gyalai István udvarhelyi esperes botrányos élete, az 1620-as zsinaton tárgyalt ügyet a *Consistorialiá*ban magyar, a *Gellius*ban latin nyelven kivonatolta Bod a *synodus* jegyzőkönyvéből. „Gyalai udvarhelyi pap és senior volt, aki nemcsak szolgálóival fertelmeskedett, hanem tulajdon maga léányát is deflorálta. Azért Gyalai István mind papságától s mind seniorságától in perpetuum megfosztatik, excommunicáltatik és átok alá vettetik mind ő s mind egyebek, kik a keresztyéni nevet viselve tudva véle társalkodnak, esznek, isznak, vagy házokban tartják vagy oltalmazzák, mindaddig is, valamíg vagy a külső magistratustól meg nem büntettetik, vagy valami remediummal nem él. Mely magistratusnak ennek utána szabados hatalma lészen megbüntetésében rajta.”¹² A latin nyelvű kijegyzés valamivel bővebb, ebből megtudjuk, hogy Gyalait letartóztatták Székelyudvarhelyen, és Gyulafehérvárra szállították a püspök elé, de útközben megszökött, és a zsinat a távollétében, hivatalból ítélte el, a püspök pedig nyílt paranccsal köröztette az egész országban. Itt is feltüntette a forrást pontos hivatkozással: „*E protocollo superint[endentiale]* p. 93, 98.”¹³

Tudomásom szerint ezeket a kijegyzéseket Bod nem hasznosította nyomtatott műveiben, viszont a *Consistorialia* „Papok, deákok öltözetekről” című bejegyzése, az 1638-as zsinat határozata szó szerint szerepel a *Smirnai* Geleji Katona Istvánról szóló fejezetében: „Ezután a papok csizmát ne viseljenek sub poena elsőben fl. 6, azután fl. 12, tertio depónáltatik. A deákok pedig és oskolamesterek skatuliás/scatualis süveget ne viseljenek, se gombos mentét, se pedig leppentős ujjú mentét. Ha a mesterek le nem teszik, a senioroknak légyen hatalmok reá, hogy levonnyák rólok. A deákokról a fő papok, præmissa azért admonitione. A miziri gallért is dolmánról és mentéről letegyék, sub poena eadem.” Lábjegyzetben magyarázatot is fűzött Bod az adatához: „Csuda, melly sokat változik az emberek között a köntös állapotja: a csizma a törököktől jött a magyarok közé, azelőtt viseltenek *sarut*. A *skatuliás* süveg a *fekete süveg*, melly csákóra vagyon vágva; *gombok* helyett a mentén, dolmányon, *kapcsokkal* éltek, *leppentős* ujjú, mellynek a hajtókája nem volt levarrva, hanem elé lehetett fordítani a keze fejére. A *miziri* gallér egyáltalában horvát gallér, mivel a magyarok a horvátokat régi nevezetekről *mysi populi* miser nemzetnek hívták.”¹⁴ A *Gellius*ban is szerepel ez az adat, ott a forrásjelzés is megtalálható.¹⁵ Itt érdemes megjegyezni, hogy a jegyzeteiben szereplő forráshivatkozás a kiadott könyvekben már nincs feltüntetve.

Tofeus Mihály püspök életrajza igen részletes a *Smirnai*ban, itt teljes terjedelmében közli Bod a zsinati jegyzőkönyvben megörökített történetet a Ghillányi Gergely-hagyaték megszerzéséről az egyház számára, és hangsúlyozza, hogy a püspök „tulajdon maga keze írásából” másolta.¹⁶ A *Gellius*ban csak kivonatolva olvasható a történet a következő megjegyzéssel: „Hosszú és igen patheticus ez az oratio, mellyet Tofeus maga kezével beírt a püspöki protocollumba, lásd ott p. 1019–1022.”¹⁷ Ugyancsak e témához kapcsolódó levéltári jelzet is szerepel a *Gellius*ban, Bod a gyulafehérvári káptalan levéltárának mutatójából

¹¹ *Gellius*, 30–31.

¹² *BodCons*, 97.

¹³ *Gellius*, 31–32.

¹⁴ *Bod: Smirnai...* 85.

¹⁵ *Gellius*, 32.

¹⁶ *Bod: Smirnai...* 115–128.

¹⁷ *Gellius*, 35–37.

jegyezte ki: „*Supplicatio Generalis Synodi orthodoxæ refor[matae] bonis Gregorii Gilányi et Jacobi Huemer contra Annam Apafi 1679. Bb nro 36.*”¹⁸ Egyébként a *Gellius*ban külön fejezetet szentelt Bod a káptalanban őrzött egyháztörténeti vonatkozású iratok mutatójának.

Kemény János fejedelemnek az 1661-es püspökválasztó zsinathoz írt meghagyásait teljes terjedelmében bemásolta Bod a *Consistorialiaba*, a *Smirna*iban ezt csak kivonatossan közli Veresmarti Gáspár püspök életrajza keretében.¹⁹ Ugyanígy teljes másolatban olvashatók a jegyzetfüzetben az 1664-ben hozott zsinati határozatok a válóperek szabályozásáról, a *Smirna*iban viszont csak a határozatok tárgya szerepel. 1674-ben a zsinat két pontba foglalt határozatot hozott a lelkészválasztás módjáról, a *Consistorialiaba* Bod mindkettőt bemásolta, a *Smirna*iba viszont csak a második, fontosabb pont került be teljes terjedelmében. Verestói György 1760-ban megválasztott püspök 1762-ben tette le a hűségesküt az uralkodónak Kozlovsvárott, az eskü szövegét Bod bemásolta a *Gellius*ba forrásjelzés nélkül. Verestói kiadott életrajzában csak az eskütétel és a királyi megerősítő oklevél ténye szerepel. Életrajza kiegészítéseképpen Bod teljes terjedelemben közli a *Smirna*iban Verestóinak a halála előtt diktált zsoldárparafrazisát (42., Mint a szép híves patakra...), e szöveget a *Gellius*ból emelte be a szerző a könyvébe.

Bod Péter a református házassági jogot összefoglaló latin nyelvű munkájába, a *Synopsis iuris connubialis*ba is beemelt egy rendkívüli válópert a zsinati jegyzőkönyvből: „*in actis Synodalibus anni 1667 M. A. a marito I. R. ob nimium concubitum seu concubitus abusus, qui et adulter et desertor judicatus est, divortata. Verba quæ huc faciunt, ex sententia prolixiori, pluribusque rationibus munita tantum transcribam:*

Paráznának ítéltetett, mert a felperes férj a házasságbeli egyesülést nem tisztaságára, hanem fertelmességére gyakorlotta a házasságnak, rendkívül való hosszas időt és módot követvén el az öszvemenésben feleségével, annak cselekedetiben nem keresztyéni mértékletességet, hanem pogányi telhetetlenséget követvén, holott az apostol szavaként az Isten előtt kedves házasságnak fertéztetetlennek kell lenni. Sid XIII. 4. Megfertéztetik pedig a telhetetlen, gyümölcstelen mértékletlenséggel. Mely gyümölcstelenséget, ha a szemérem nem tartóztatna, specificálnánk, de hogy másokat meg ne botránkoztassunk, elhallgatunk. Az Íráson kívül az igaz ratio is azt tartja, hogy omne nimium in suo genere est vitium.

Feleségét hitetlenül elhagyónak a felperes férjet bizonyították az alperes fassiojából ez okok: mert annyira terhelte az öszvemenéssel feleségét, hogy az Istenért könyörgött neki, ne cselekedjék úgy, mert meg kell halni miatta; kinek protestatioját, sikoltását, a rettenetes erőltetésből következett rettegését és nyavalyásságát a tanúk béhozzák annyira, hogy ha mégis az asszony a férfi mellett lakott volna legfeljebb egy hónapig, meg kellett volna belé halni. A házasság pedig az istenes házastársnak nem rontására, hanem segedelmére való Isten törvénye szerint.”²⁰ Egyébként a válóperek szabályainak összeírásában első helyen szerepelnek a zsinati *protocollumból* kimásolt határozatok 1606-tól 1729-ig.

Ugyancsak a zsinati jegyzőkönyvből másolta ki Bod Péter az 1749-ben Marosvécsen összeült *synodus*nak az egyházi jogszolgáltatás költségeinek egységesítésére vonatkozó hatá-

¹⁸ Az igazhitű református közzsinat kérvénye Gilányi Gergely és Huemer Jakab javai tárgyában Apafi Anna ellen. *Gellius*, 336–337.

¹⁹ Bod: *Smirnai*... 96.

²⁰ Bod Péter: *Synopsis iuris connubialis seu tractatus de iure connubiorum*. Szében, 1763. 91.

rozatát, amelyet aztán az erdélyi reformátusok perrendtartását összefoglaló *Judiciaria fori ecclesiastici praxis* című könyvében tett közzé.²¹

A zsinati jegyzőkönyvek mellett a püspöki levéltár más iratait is hasznosította Bod. Tasnádi Ruber Mihály életrajz kapcsán közli Bocskai István adománylevelét a lelkészövegnyek és -árvák adómentességéről, ezt nyilvánvalóan a püspöki levelesládában őrzött eredetiről másolta.²² *Historia Hungarorum ecclesiastica* című művében is közöl teljes terjedelemben olyan okleveleket, amelyekhez a levelesláda kutatásakor juthatott hozzá, például Bethlen Gábor 1629-ben a református lelképásztorok gyermekei számára kiadott kollektív nemeslevelét. Ugyancsak itt őrizhették azt az 1671-ben kelt fejedelmi parancslevelet, amelyet Apafi Mihály a reformátusok zsinatában megfogalmazott sérelmek orvoslására adott ki: „Erdély országnak ez előtt való közönséges gyűlésében vallásunkon való orthodoxus predikatori rendek alázatos requisitiojokkal bennünket megtalálván megbántódásokat mind magoknak személyekben, mind egy néhány helybéli ekléziáknak in scriptis modo gravaminum adák előnkben...” Ezt teljes terjedelmében bemásolta Bod a *Gelliusba*.²³

A magyarigeni eklézsia nemes tagjainak dézsmafizetéséről Tasnádi Ruber Mihály életrajzában ír Bod a *Smirnaiban*, említi Apafi Mihálynak a korábbi helyzetet megerősítő döntését 1664-ből. Nyilván saját egyházközségének levéltárában forgathatta ezeket az oklevelet, és bemásolta őket a *Gelliusba*, de forrásjelzés nélkül.²⁴

Levéltári kutatásait minden lehetséges forrásra igyekezett kiterjeszteni. 1758-ban választották meg őt a gyulafehérvári egyházmegye jegyzőjévé, de már évekkel korábban részt vett az egyházkormányzati munkában, és megjelent az országos zsinatokon. 1751. június 6-án írta Teleki Lászlónak, hogy „a Generalis Synodusra igyekezem elmenni, ha valami akadályom nem leszen, csak az experientiaért s ismét ha tractusok matrixaiból valami akadna kezemre céломra való”.²⁵ Június 20-án kezdődött a zsinat Küküllőváron, és Bod abban reménykedett, hogy a tanácskozással felhozott egyházmegyei jegyzőkönyvekből számára hasznos egyháztörténeti adatokat másolhat ki.

Bod Péter *Consistorialia* című jegyzetfüzetéről érdemes még elmondani, hogy függetlenül ebbe írta be a *Némely Erdélyben történt dolgoknak 1676 esztendőtol fogva való feljegyzése* című, 22 oldalra terjedő munkácskát, amelyet főként helytörténeti és egyháztörténeti információi miatt tarthatott fontosnak, bár a zsinati határozatokhoz semmi köze sem volt. A *Feljegyzés szerzője* ismeretlen, valószínűleg egy Hunyad vármegyében a 17–18. század fordulóján élt református lelkész lehetett. Forrásértékére jellemző, hogy a kolozsvári óvári református templom katolikusoknak való átadásáról (1693) őrzött meg máshonnan nem ismert információt, mégpedig Bethlen Miklós kancellár és Kézdivásárhelyi Matkó István kolozsvári prédikátor szóváltását: „A kalvinisták Kolosvárat az Óvárban való templomokat el végezték az mi uraink, hogy adják a pápistáknak. Ezt hallván a köz nép egybe gyűlt oda, zenebonázott és azt mondotta, hogy élete vesztésével is oltalmazza. Matkó Vásárhelyi a néphez ki ment, lévén oda való pap, melyen az urak meg indultak. Bethlen Miklós ország cancellariusza ki ment hozzá s azt kérlette. hogy mert ki menni? Felelt: Mint pásttor a juhokhoz, kiket a farkasok majd megszagatnak. Mondott a cancellarius: ki

²¹ Bod Péter: *Judiciaria fori ecclesiastici praxis, seu de modo procedendi in judiciis ecclesiasticis liber singularis*. Szeged, 1767. 165–170.

²² Bod: *Smirnai...* 57–59.

²³ *Gellius*, 99–101.

²⁴ *Gellius*, 93–98.

²⁵ Kelemen Lajos: *Bod Péter levelei*. Erdélyi Múzeum, 34. évf. (1907) 4. sz. 258.

ugratá Barcsai Ákos a katedrából egyszer kegyelmedet, de – ismét be ugrottam, azt felelte, de őtet a világból is kiugratták.”²⁶

Vérbeli kutatóként Bod nemcsak a levéltári forrásokat hasznosította, hanem igyekezett „a nagy idők tanúitól” is információkat szerezni. 1746-ban a nagyjaiti birtokán gazdálkodó Cserei Mihálytól érdeklődött a gyulafehérvári templom, kollégium és püspöki ház 1716-os elvételének körülményeiről, hogy milyen feltételekkel mondtak le ezekről a reformátusok. „Ezeket az Úr mind tudja, mert abba az időbe ott forgott. Más ecclesiákban való változásokra is emlékezhetik. Ha az Úr énvelem afféléket közlène, nem cselekedné vallásához ingratus emberrel.”²⁷

Bod Péter egyháztörténeti forrásgyűjtésében, a levéltári iratok és jegyzőkönyvek adatainak összeszedésében a katolikus egyházban már korábban beindult és sokkal kedvezőbb feltételek között fejlődő mozgalmat követte,²⁸ minden, saját egyházának múltjára vonatkozó fennmaradt följegyzést igyekezett felderíteni, tudatában lévén, hogy Erdély viszontagságos múltja nem kedvezett a források megőrzésének.

²⁶ Sipos Gábor: *Egy Bod Péternek tulajdonított történeti munkáról*. *Mediaevalia Transylvanica*, tom. I. (1997) Nr. 1–2. 137–150.

²⁷ Olthévíz, 1746. február 21., Bod levele Cserei Mihályhoz. Bod Péter: *Magyar Athenas*. Válogatta és sajtó alá rendezte Torda István. Budapest, 1882. 461.

²⁸ Romsics Ignác: *A magyar történetírás évszázadai. A tudományos történetírás alapjainak kialakulása a 15–18. században*. *Korunk*, 25. évf. (2011) 5. sz. 4–5.

Sipos Gábor műveinek jegyzéke

I. Könyvek

1. *A Kolozsvári Református Kollégium könyvtára a XVII. században.* Szeged, 1991. 116 l.
2. *Az Erdélyi Református Főkonzisztórium kialakulása 1668–1713–(1736).* Kolozsvár, 2000. EME. (Erdélyi Tudományos Füzetek 230) 112 l.
3. *Az Erdélyi Református Egyházkerület Központi Gyűjtőlevéltárának ismertető leltára.* Összeállította Dáné Veronka – Sipos Gábor. Kolozsvár, 2002. (Erdélyi Református Levéltári Kiadványok 1.) 104 l.
4. *A kolozsvári Akadémiai Könyvtár Régi Magyar Könyvtár-gyűjteményeinek katalógusa. Catalogul colecțiilor Biblioteca Maghiară Veche a Bibliotecii Academiei Cluj-Napoca.* Összeállította Kovács Mária – Kuszálík Eszter – Sántha Emese – Sipos Gábor – Szőke Imola. Szerkesztette és a bevezető tanulmányokat írta Sipos Gábor. Kolozsvár, 2004. Scientia Kiadó. 620 l.
5. *Reformata Transylvania.* Tanulmányok az erdélyi református egyház 16–18. századi történetéhez. Kolozsvár, 2012. EME. 356 l.

II. Szövegkiadások

6. Bod Péter: *Erdélyi református zsinatok végzései 1606–1762.* Sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányokat írta Buzogány Dezső és Sipos Gábor. Kolozsvár, 1999. (Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 3.) 124 l.
7. Bullinger Henrik: *Második Helvét Hitvallás.* Fordította Buzogány Dezső, Juhász Tamás és Sipos Gábor. A bevezető tanulmányt írta Juhász István. (Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 5.) Kolozsvár, 1999. 160 l.
8. *Erdélyi református zsinatok iratai.* III. 1771–1789. Sajtó alá rendezte Buzogány Dezső – Dáné Veronka – Kolombán Vilmos József – Sipos Gábor. (Erdélyi Református Egyháztörténeti Adatok I/3.) Kolozsvár, 2001. 308 l.
9. *Erdélyi református zsinatok iratai.* IV. 1790–1800. Sajtó alá rendezte Buzogány Dezső – Dáné Veronka – Kolombán Vilmos József – Sipos Gábor. (Erdélyi Református Egyháztörténeti Adatok I/4.) Kolozsvár, 2001. 236 l.

III. Tanulmányok

10. *A kolozsmonostori konvent hiteleshelyi működése.* Művelődéstörténeti Tanulmányok. Szerk. Csetri Elek – Jakó Zsigmond – Tonk Sándor. Bukarest, 1979. 33–50.
11. *Régi énekeskönyveinkről.* Református Szemle, 1979. 4. sz. 318–320.
12. *Marosszéki népoktatás a XV. századtól 1848-ig.* Művelődéstörténeti Tanulmányok. Szerk. Csetri Elek – Jakó Zsigmond – Sipos Gábor – Tonk Sándor. Bukarest, 1980. 107–135.
13. *Pocalul de la Crasna. Date privind emigrația curuților în Țara Românească și Moldova.* Acta Musei Porolissensis, VII. 1983. 213–217.
14. *A Kolozsvár-belvárosi (Farkas utcai) templom története évszámokban.* Református Szemle, 1986. 5–6. sz. 467–469.
15. *A kolozsvári református egyházközség klenódiuai a XVII. században.* Református Szemle, 1986. 5–6. sz. 486–493.
16. *Misztótfalusi Kis Miklós betűhagyatéka a kolozsvári református nyomdákban.* Magyar Könyvszemle, 1987. 2. sz. 88–102. és: Könyv és Könyvtár, tom. 15 1987. 77–87.

17. *Moștenirea de litere a lui Misztótfalusi Kis Miklós în tipografule clujene (1702–1820)*. Biblioteca și Cercetarea XI. 1987. 284–301.
18. *A krasznai kókuszdió-pohár*. Húség és szolgálát. Emlékkönyv D. Nagy Gyula püspöki szolgálatának 25 éves évfordulójára. Szerk. Gálffy Zoltán – Sipos Gábor – Vetési László. Kolozsvár, 1987. 274–280.
19. *Volfgang Cserey ca botanist și grădina sa botanică din Crasna*. Acta Musei Porolissensis XII. 1988. 801–806.
20. *Kecskeméthy István irathagyatéka*. Református Szemle, 1988. 5–6. sz. 586–589.
21. *Rudabányai A. Mátyás levele Tuniszból. 1678. december 1.* Lymbus. Művelődéstörténeti Tár I. Szeged, 1989. 147–157. (Tanka Endre álnéven)
22. *Bethlen János Innocentia Transsylvaniae című röpíratának magyar változata*. Lymbus. Művelődéstörténeti Tár I. Szeged, 1989. 123–146. (Tanka Endre álnéven, Hints Miklós/Ostilarius Mihállyal együtt)
23. *Bethlen Miklós és a református egyház*. Erdélyi Múzeum, 1993. 1–2. sz. 13–20.
24. *Az Erdélyi Református Egyházkerület Központi Gyűjtőlevéltára*. Aetas, 1993. 3. sz. 189–191.
25. *Debreczeni László hagyatéka*. Művelődés, 1993. 11. sz. 17–18.
26. *1848 és az erdélyi református egyház*. Üzenet, 1993. 6. sz.
27. *Une bibliothèque de Cluj du XVII-e siècle*. Colloquia, 1994. nr. 1. 60–68.
28. *Az Erdélyi Református Egyházkerület Gyűjtőlevéltára*. Editiones Archivi Districtus Transilbiscani Ecclesiae Reformatae Hungaricae. III. Debrecen, 1994. 74–77.
29. *Az erdélyi református egyház a Báthoryak alatt*. Művelődés, 1994. 1. sz. 44–46.
30. *Cserey Farkas és krasznai botanikus kertje*. Korunk, 1994. 4. sz. 97–103.
31. *Egyházi levéltáraink*. Erdélyi Református Naptár. Kolozsvár, 1994.
32. *A reformáció továbbélése a hátszegi románok között*. Europa. Balcanica-Danubiana-Carpathica. Annales. 2/A Budapest, 1995. 236–243.
33. *Román református eklézsiák oltalomlevele 1700-ból*. Europa. Balcanica-Danubiana-Carpathica. Annales. 2/B Budapest, 1995. 356–359.
34. *Értelmiség és Erdély magyar társadalma a fejedelemség korában*. (Kovács András, Tonk Sándor, Wolf Rudolf társszerzőkkel) Az Erdélyi Múzeum-Egyesület budapesti bemutatkozása. Budapest, 1995. január. 13–18.
35. *A kiadásról*. Debreczeni László: *Száz rajz*. A bevezető tanulmányt írta Szatmári László. Szerk. Sipos Gábor. Kolozsvár, 1995. 24–29.
36. *Az erdélyi református egyház zsinati jegyzőkönyveinek kiadásáról*. Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára. Szerk. Kovács András – Sipos Gábor – Tonk Sándor. Kolozsvár, 1996. 460–469.
37. *Értelmiségi életforma a 17. századi Erdélyben*. Limes, 1996. 3. sz. 21–28.
38. *Apáczai Csere János szellemi öröksége*. Embernevelés, 8/1996. 1. sz. 1–7.
39. *Calvinismul la români din Țara Hațegului la începutul secolului al XVIII-lea*. Nobilimea românească din Transilvania – Erdélyi román nemesség. Red. Marius Diaconescu. Ediția Muzeului Sătmărean. Satu Mare, 1997. 206–221.
40. *Szónyi Nagy Istvánról*. Református Szemle, 1997. 3. sz. 205–206.
41. *Szónyi Nagy István apológiája. A kolozsvári reformátusság az 1690-es években*. Művelődési törekvések a korai újkorban. Tanulmányok Keserű Bálint tiszteletére. Szerk. Balázs Mihály – Font Zsuzsa – Keserű Gizella – Ötvös Péter. Szeged, 1997. (Adattár 35) 533–544.
42. *Az Erdélyi Fejedelemség valláspolitikája 1571–1690*. Egyháztörténet I. A kezdetektől 1711-ig. Szerk. Tóth-Kása István – Tőkéczi László. Budapest, 1997. 190–195.
43. *Egy Bod Péternek tulajdonított történeti munkáról. Némely Erdélyben történt dolgoknak ... feljegyzetése*. Mediaevalia Transilvanica, tom. I. 1997. nr. 1–2. 137–150.
44. *A kolozsvári Református Levéltár a levéltáros és a kutató szempontjából*. Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete konferenciája, Nyíregyháza, 1997. augusztus 27. Szerk. Janka György. (A Hajdúdorogi Görög Katolikus Püspöki Levéltár kiadványai II.) Nyíregyháza, 1998. 111–116.

45. *Die ungarischen protestantischen Kirchen Siebenbürgens zur Zeit von Stephan Báthory 1571–1586.* Mediaevalia Transilvanica, tom II. 1998. nr. 1 153–160.
46. *A krasznai presbitérium születése.* Emlékkönyv Imreh István születésének 80. évfordulójára. Szerk. Kiss András – Kovács Kiss Gyöngy. Kolozsvár, 1999. EME 510–522.
47. *Die oberste Kirchenleitung der Reformierten Kirche in Siebenbürgen (1690–1713).* Siebenbürgen in der Habsburgermonarchie. Vom Leopoldinum bis zum Ausgleich (1690–1867). Hgg. Zsolt K. Lengyel – Ulrich A. Wien. (Siebenbürgisches Archiv Bd. 34) Köln–Weimar–Wien, 1999. Böhlau Verlag. 119–133.
48. *Apafi–Bethlen–Wesselényi. Az erdélyi református egyházkormányzat három nemzedéke.* A különbözés ajándéka. Szerk. Bálint Ágnes. Kolozsvár, CE Koinónia Könyvkiadó, 1999. 185–212.
49. *A boncnyíresi parókia átadása (1651).* Mediaevalia Transilvanica, tom. III. 1999. nr. 1–2 55–58.
50. *Gáspár András életrajza.* in Gáspár András honvédtábornok emlékezete. Szerk. Csernák Béla. A Bihari Református Egyházközség kiadása. 1999. 3–17.
51. *A Kertsedí nemes és szent Ekklezsia önön maga nagyjai által készítettett Constitutioja.* (Hints Miklóssal) Református Szemle, 1999. 2. sz. 158–161.
52. *Les calvinistes de Kolozsvár au début du XVIIe siècle.* György Enyedi and Central European Unitarianism in the 16–17th Centuries. Edited by Mihály Balázs – Gizella Keserű. Budapest, 2000. 313–318.
53. *Lorántffy Zsuzsanna adománylevele a kolozsvári kollégiumnak 1657.* Erdély és Patak fejedelemszonya, Lorántffy Zsuzsanna. Szerk. Tamás Edit. Sárospatak, 2000. II. 181–186.
54. *Adatok Keresztes Máté püspök életéhez.* Cselekvő hit. Emlékkönyv Csiha Kálmán püspöki szolgálatának 10 éves évfordulójára. Kolozsvár, 2000. 191–199.
55. *A kolozsvári Református Gyűjtőlevéltár negyven éve.* Korunk, 2001. 9. sz. 46–49.
56. *Bánffy Miklós, az Erdélyi Református Egyház főgondnoka.* Ighirdető, 2001. 12. sz. 545–547.
57. *A kolozsvári református egyházközség a 17. században.* In: Kolozsvár 1000 éve. Szerk. Sipos Gábor – Wolf Rudolf. Kolozsvár, 2001. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása. 110–120.
58. *Az erdélyi vallási toleranciáról.* Acta Collegii Evangelici Prešovensis. IX. Miscellanea Anno 2000. Zostavili Peter Kónya a René Matlovič. Prešov, 2001. 38–43.
59. *A romániai református egyház intézményrendszere a két világháború között.* Korunk, 2002. 4. sz. 28–30.
60. *Kecskeméthy István bibliafordításának kéziratáról.* In: Biblia. Kecskeméthy István fordítása. Szerk. Adorjáni Zoltán – Bálint Ágnes – Bodó Kinga – Gálfalvy Ágnes. Kolozsvár, 2002. CE Koinónia Kiadó – Erdélyi Református Egyházkerület. 1577–1587.
61. *A szilágyi tractus régi oklevelei.* Református Szemle, 2002. 1. sz. 34–39. Újraéledés: *A szilágyi református egyházmegeye régi oklevelei.* In: Örök Szilágy. Szerk. Bálint István János. Budapest, 2010. 1005–1009.
62. *Az erdélyi református egyháztörténet-írás 1990–2001 között.* In: Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről. Szerk. Táneczos Vilmos – Tökés Gyöngyvér. Kolozsvár, 2002. Scientia Kiadó. I. k. 315–326.
63. *Bod Péter mint generalis notarius.* Confessio, 2002. 2. sz. 41–46.
64. *Református eljegyzések, házasságok és válások az erdélyi traktusok jegyzőkönyveiben.* In: Ámor, álom és mámor. A szerelem a régi magyar irodalomban és a szerelem ezredéves hazai kultúrtörténete. Szerk. Szentmártoni Szabó Géza. Budapest, 2002. Universitas Kiadó. 105–122.
65. *A Teleki Téka és a Református Főkonzisztórium.* In: Emlékkönyv a Teleki Téka alapításának 200. évfordulójára 1802–2002. Szerk. Deé Nagy Anikó – Sebestyén-Spielmann Mihály – Varkacs Szilárd. Marosvásárhely, 2002. Mentor Kiadó. 17–33.
66. *Consistoriul Reformat Suprem și problema unirii religioase a românilor.* Annales Universitatis Apulensis. Series Historica, 6/II. 2002. 105–110.
67. *Különös házasság, avagy Szóts György esete Diener Erzsébettel.* In: Polgárság, életmód hagyomány. Emlékkönyv Kósa László születésének hatvanadik évfordulójára. Szerk. Ablonczy Balázs – ifj. Bertényi Iván – Kiss Réka. Budapest, 2002. 396–401.

68. *Adatok Wesselényi István főgondnoki tevékenységéhez.* In: Omagiu profesorului Magyari András Emlékkönyv. Coordonatori/Szerkesztők Pál Judit – Rüz Fogarasi Enikő. Cluj-Napoca/Kolozsvár, 2002. Presa Universitară Clujeană. 138–146.
69. *Literatura religioasă reformată și tipografică ardelenă în secolele XVI–XIX.* In: Patrimoniul religios al României – permanentă spirituală europeană. Coord. Laurențiu D. Tănase, Ștefan Ioniță. București 2003. Ministerul Culturii – Secretariatul de Stat pentru Culte. 146–148.
70. *Az erdélyi magyar egyházi levéltárak 1990 után.* In: „Hogy mindnyájan egyek legyünk...” Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete – tíz év az egyházi levéltárak szolgálatában. Szerk. Szabadi István. Debrecen, 2003. 47–52.
71. *Az erdélyi reformátusok II. Rákóczi Ferenc korában.* In: Rákóczi ünnepségek 2003. „Istennel, hazáért és szabadságért”. Szerk. Muzsnay Árpád. Szatmárnémeti 2003. 197–201.
72. *Az erdélyi református egyház a Rákóczi-szabadságharc korában.* In: A Rákóczi-szabadságharc és Közép-Európa. Szerk. Tamás Edit. Sárospatak, 2003. II. 243–251.
73. *Háromszéki egyházszervezeti viszonyok 1581-ben.* Református Szemle, 2003. 6. sz. 635–637.
74. *Az erdélyi református püspöki levéltár XVIII. századi rendje.* Emlékkönyv Kiss András születésének nyolcvanadik évfordulójára. Szerk. Pál-Antal Sándor – Sipos Gábor
75. W. Kovács András – Wolf Rudolf. Kolozsvár, 2003. Az EME kiadása. 517–534.
76. *László Dezső és Markos András, a kolozsvári Református Gyűjtőlevéltár megteremtői.* In: Magyar levéltáros életpályák a XIX–XX. században. Szerk. Sipos András. Budapest, 2004. Budapest Főváros Levéltára. 183–190.
77. *Bod Péter mint generalis notarius.* In: *Bod Péter, a historia litteraria művelője.* Szerk. Tüskés Gábor. Budapest, 2004. Universitas Könyvkiadó. (Historia Litteraria 15.) 155–163.
78. *László Dezső, a levéltáros.* In: *László Dezső emlékezete.* Szerk. Cseke Péter. Kolozsvár, 2004. Polis Kiadó. 138–143.
79. *László Dezső irathagyatéka.* In: *László Dezső emlékezete.* Szerk. Cseke Péter. Kolozsvár, 2004. Polis Kiadó. 297–300.
80. *Az erdélyi református egyház Bocskai István korában.* In: „Nincsen nekünk több hazánk enél...” Tanulmányok a Bocskai-felkelés történetéhez. Szerkesztette ifj. Barta János – Papp Klára. Budapest, 2004. 168–173.
81. *Erdélyi református egyháztörténet-írás a XX. században.* In: *Emlékkönyv Csetri Elek születésének nyolcvanadik évfordulójára.* Szerk. Pál Judit – Sipos Gábor. Kolozsvár, 2004. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása. 443–450.
82. *A reformáció Kolozsvárott.* Rubicon, 2005. 2–3. sz.
83. *A Dalkör története.* In: *A kolozsvári Református Bethlen Gábor Földész Dalkör 120 éve.* Szerk. Sipos Gábor. Kolozsvár, 2006. 5–30.
84. *Az erdélyi református egyház Bocskai István korában.* Emlékkönyv Tökés István kilencvenedik születésnapjára. Szerk. Adorjáni Zoltán. Kolozsvár, 2006. Az Erdélyi Református Egyházkerület kiadása. 649–654.
85. *Relațiile Bisericii Reformate ardelenă cu Bisericile românești în prima jumătate a secolului XVIII.* Annales Universitatis Apulensis. Series Historica, 10/II. 2006. 11–14.
86. *Bocskai István a magyar református egyháztörténet-írásban.* In: „Frigy és békesség legyen...” A bécsi és a zsitvatoroki béke. Szerk. Papp Klára – Jeney-Tóth Annamária. Debrecen, 2006. 183–189.
87. *The Life Style of the Protestant Intelligentsia in Transylvania in the Seventeenth-Eighteenth Centuries.* In: Colloquia. Journal of Central European History, vol XII. 2006, no. 1-2, p. 91–102.
88. *Husztai András heterodoxia-pere 1742-ben.* Református Szemle, 100/2007. 4. sz. 727–733.
89. *II. Rákóczi Ferenc kapcsolatai az egyházakkal.* In: *Az élő Rákóczi.* X. 300 esztendeje foglalta el Erdély fejedelmi székét II. Rákóczi Ferenc. Szerk. Muzsnay Árpád. Szatmár, 2007. 144–148.
90. *Bethlen Miklós Corona muralisa magyarul.* In: *A politikai irodalom Magyarországon.* Szerk. Bene Sándor. 2007. Az MTA irodalomtudományi Intézete honlapján: www.iti.mta.hu/Gyula/TANULMANYOK/Sipos.pdf

91. *István Bocskai in der ungarischen reformierten Kirchengeschichtsschreibung*. In: Einigkeit und Frieden sollen auf seiten jeder Partei sein". Die Friedensschlüsse von Wien (23. 06. 1606) und Zsitvatorok (15. 11. 1606). Hrg. János Barta – Manfred Jatzlauk – Klára Papp. Debrecen, 2007. 165–173.
92. *Kolozsvári iskolák a 16. században*. In: *Reneszánsz Kolozsvár*. Szerk. Kovács András – Kovács Kiss Gyöngy. Kolozsvár, 2008. KomPress 138–146.
93. *A kolozsvári hóstáti reformátusok gyülekezete és templomai 1672–1845*. In: *Emlékkönyv Benkő Samu születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Szerk. Sipos Gábor. Kolozsvár, 2008. EME. 301–310.
94. *Katolikus-református vita a Szilágyságban a 17. század elején*. In: *Báthory Gábor és kora*. Szerk. Papp Klára – Jeney-Tóth Annamária – Ulrich Attila. Debrecen 2009. 311–323.
95. *Szabó Károly (1824–1890)*. In: *Hivatás és tudomány*. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiemelkedő személyiségei. Szerk. Kovács Kiss Gyöngy. Kolozsvár, 2009. EME. 445–462.
96. *Die Bedeutung des reformierten Kollegiums Gross-Enyed für Politik und Kultur in Siebenbürgen vom 17. bis zum 19. Jahrhundert*. In: Márta Fata – Anton Schindling (Hrsg.): *Calvin und Reformiertentum in Ungarn und Siebenbürgen*. Helvetisches Bekenntnis, Ethnie und Politik vom 16. Jahrhundert bis 1918. (Reformationsgeschichtliche Studien und Texte Band 155). Münster, 2009. Aschendorff Verlag. 139–153.
97. *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület könyvtárának története*. In: *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület gyűjteményei*. Szerk. Sipos Gábor. Kolozsvár, 2009. EME. 11–68.
98. *16. századi kolozsvári könyvgyűjtőkről*. In: *Erdély reneszánsza*. I–II. A 2008. október 8–11 között tartott konferencia előadásai. Szerk. Gábor Csilla – Luffy Katalin – Sipos Gábor. Kolozsvár, 2009. EME. 259–264.
99. *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület könyvtára 1859–1950*. Könyvtári Figyelő, 55/2009. 4. sz. 710–718.
100. *Bánffy Miklós tevékenysége az erdélyi református egyházban*. Magyar Szemle, 2010. 5–6. sz. 122–133.
101. *Református levéltárügy Erdélyben; kitekintés a könyvtáros- és levéltáros képzésre*. In: Egyházi gyűjtemények szolgálatában. A gyulafehérvári millenniumi konferencia tanulmánykötete. Szerk. Bernád Rita. Kolozsvár, 2010. Verbum. 125–128.
102. *A külső templom bibliája*. Korunk, 2010. 10. sz. 40–43.
103. *Rozsnyai Dávid török deák válópere*. In: *Emlékkönyv Egyed Ákos születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Szerk. Pál Judit – Sipos Gábor. Kolozsvár, 2010. EME. 301–305.
104. *Conceptul de „Unire” în contextul în care, după emiterea rezoluției din 14.04.1698, și relația anumitor comunități locale românești cu conducerea Bisericii reformate (calvine) a fost numită tot Unire. Das Verständnis von „Union”, das vorlag, als man nach Erlass der Resolution vom 14.4.1698 auch das Verhältnis bestimmter rumänischer Ortsgemeinden zur reformierten Kirchenleitung als „Union” bezeichnete*. In: *Unirea românilor transilvăneni cu Biserica Romei. Die Union der Rumänen Siebenbürgens mit der Kirche von Rom*. Vol. I. De la începuturi până în anul 1701. Editat de / Herausgegeben von Johann Marte – Viorel Ioniță, Iacob Mârza – Laura Stanciu – Ernst Christoph Suttner. București, 2010. Editura Enciclopedică.
105. *Szónyi Nagy István*. In: Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. Szerk. Kőszeghy Péter. XI. Budapest, 2011. Balassi Kiadó.
106. *Kolozsvári iskolák a 16. században*. In: *Ablakok a múltba*. Szerk. Nagy Róbert, Rüszt-Fogarasi Enikő. Kolozsvár, 2012. Egyetemi Műhely Kiadó. 125–133.
107. *Nagy Géza iratmásoló szemínáriuma*. In: „...éltünk mi sokáig 'két hazában'...” Tanulmányok a 90 éves Kiss András tiszteletére. Szerk. Dáné Veronka – Oborni Teréz – Sipos Gábor. Debrecen, 2012. Debreceni Egyetemi Kiadó. 311–318.
108. *Az erdélyi református egyházközségi levéltárak forrásértékéről*. In: A történetíró elhivatottsága. Vocația istoricului. Emlékkönyv Szabó Miklós születésének 80. évfordulójára. Szerk. Pál-Antal Sándor – Cornel Sigmirean – Simon Zsolt. Marosvásárhely, 2012. Mentor. 359–362.
109. *Főurak az erdélyi református egyházban a 17–18. század fordulóján*. Historia Ecclesiastica ročník, III. 2012. č. 1. 156–165.

110. „tanulásoknak okáért...” *Bethlen Gábor világi elitképző programjáról*. Korunk, 2013. 3. sz. 21–26.
111. *Kastélyok, grófok, építészek*. Oponensi vélemény Bordás Beáta *Erdélyi kastélyépítész a historizmus korában (1840–1918)*. c. doktori értekezéséről. Művészettörténeti Értesítő, 2014. 210–214.
112. *Jobbágy papok? Tűnődések az erdélyi református lelkészcsaládok 17. századi jogállásáról*. In: „Eklézsiáknak, egyházi szolgáknak egyetlenegy dajkája” Tanulmányok Bethlen Gábor egyházpolitikájáról. Szerk. Dáné Veronka, Szabadi István. Debrecen, 2014. DE Történelmi Intézete. 75–84.
113. *A 18. századi erdélyi református arisztokrácia vallási öntudatáról*. In: *Műveltség és társadalmi szerepek: arisztokraták Magyarországon és Európában*. Learning, Intellect and Social Rules: Aristocrats in Hungary and Europe. Szerk. Bárány Attila – Orosz István – Papp Klára – Vinkler Bálint. Debrecen, 2014. DE Történelmi Intézete. 465–472.
114. *Porcsalmi András iskolai jegyzeteiről. Egy botcsinálta könyvtáros följegyzései*. In: „Kezembe vészem, olvasom és arról elmélkedem” Emlékkönyv Fekete Csaba születésének 75. és könyvtárosi működésének 50. évfordulójára. Szerk. Gáborjáni Szabó Botond, Oláh Róbert. Debrecen, 2015. Tiszántúli Református Egyházkerületi Gyűjtemények. 222–225.
115. *16. századi svájci nyomtatványok a kolozsvári főiskolai könyvtárakban*. In: Certamen II. Előadások a Magyar Tudomány Napján az EME I. szakosztályában. Szerk. Egyed Emese – Bogdándi Zsolt – Weisz Attila. Kolozsvár, 2015. 230–241.

Egyetemi jegyzetek

116. *Európa a középkorban 476–1517*. Jegyzet a távoktatás hallgatói számára. Kolozsvár, 2001. 38.

IV. Szerkesztett kötetek

117. *Művelődéstörténeti Tanulmányok*. Szerk. Csetri Elek – Jakó Zsigmond – Sipos Gábor – Tonk Sándor. Bukarest, 1980.
118. *Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Szerk. Kovács András – Sipos Gábor – Tonk Sándor. Kolozsvár, 1996. EME.
119. Kiss István: *A Hunyad-Zarándi Református Egyházmegye papjai és tanítói*. Sajtó alá rendezte Dáné Veronka és Sipos Gábor. Református Szemle, 1998. 3. sz. 210–222, 4. sz. 303–322.
120. Kiss István: *A Dési Református Egyházmegye történeti névtára*. Sajtó alá rendezte Dáné Veronka és Sipos Gábor. Református Szemle, 1999. 2. sz. 142–157, 3. sz. 215–231, 4. sz. 305–319.
121. *Kolozsvár 1000 éve*. Szerk. Sipos Gábor – Wolf Rudolf. Kolozsvár, 2001. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása.
122. Petrus Dominicus Rosius à Porta: *Album amicorum*. Egy Magyarországon és Erdélyben tanult svájci diák emlékkönyve. Közzéteszi Jan Andrea Bernhard. Az előszót Tonk Sándor írta. Szerkesztette Sipos Gábor. Kolozsvár, 2001. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása (ETF 234)
123. *Árva Bethlen Kata levelei*. Sajtó alá rendezte Lakatos-Bakó Melinda. Szerkesztette Sipos Gábor. Kolozsvár, 2002. Az Erdélyi Református Egyházkerület kiadása.
124. *Emlékkönyv Kiss András születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Szerk. Pál-Antal Sándor – Sipos Gábor – W. Kovács András – Wolf Rudolf. Kolozsvár, 2003. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása.
125. *Debreczeni Márton emlékezete*. Benkő Samu, Debreczeni-Droppán Béla, Egyed Ákos. gr. Mikó Imre, T. Szabó Levente írásai. Szerk. Sipos Gábor. Kolozsvár, 2003. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása (ETF 242)
126. *Emlékkönyv Csetri Elek születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Szerk. Pál Judit – Sipos Gábor. Kolozsvár, 2004. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása.
127. Jeney-Tóth Annamária: *Műves emberek a kincses Kolozsvárott*. Iparostársadalom a 17. századi Kolozsváron. Lektorálta Kiss András. Szerkesztő Sipos Gábor. Kolozsvár, 2004. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása (ETF 247)

128. *Kraszna. Helyismereti tanulmányok.* Major Miklós, Mitruly Miklós, Nagy Károly, Oláh Miklós, Pákai Ferenc, Sipos Gábor, Takács Felicia írásai Sipos Gábor szerkesztésében. Kraszna, 2005. 180 l.
129. Balogh Judit: *A székely nemesség kialakulásának folyamata.* A névmutató Jeney-Tóth Annamária munkája. Szerkesztette Sipos Gábor. Kolozsvár, 2005. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása (ETF 254)
130. Sas Péter: *A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum anyagának pusztulása 1945-ben.* Szerkesztette Sipos Gábor. Kolozsvár, 2006. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása (ETF 25...)
131. *Emlékkönyv Benkő Samu születésének nyolcvanadik évfordulójára.* Szerk. Sipos Gábor. Kolozsvár, 2008. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása.
132. *Erdély reneszánsza.* I–II. Szerk. Gábor Csilla – Luffy Katalin – Sipos Gábor. Kolozsvár, 2009. EME.
133. *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület gyűjteményei.* Szerk. Sipos Gábor. Kolozsvár, 2009. EME.
134. *Emlékkönyv Egyed Ákos születésének nyolcvanadik évfordulójára.* Szerk. Pál Judit – Sipos Gábor. Kolozsvár, 2010. EME.
135. Kelemen Lajos: *Kézirattári értékeink.* Közteszi B. Nagy Margit. Szerk. Sipos Gábor. Kolozsvár, 2010. EME. 64 l.
136. „...éltünk mi sokáig 'két hazában'...” *Tanulmányok a 90 éves Kiss András tiszteletére.* Szerk. Dáné Veronka – Oborni Teréz – Sipos Gábor. Debrecen, 2012. Debreceni Egyetemi Kiadó. 334 l.
137. *Bethlen Erdélye, Erdély Bethlene. A Bethlen Gábor trónra lépésének 400. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai.* Szerk. Dáné Veronka – Horn Ildikó – Lupescu Makó Mária – Oborni Teréz – Rüszt-Fogarasi Enikő – Sipos Gábor. Kolozsvár, 2014. EME.
138. V. Cikkek, megemlékezések, nekrológok
139. *Imreh Barna.* Református Szemle, 1982. 343–344.
140. *Püspökszentelés Nagyváradon.* Falvak Népe, 1990. május 19.
141. *Az erdélyi református iskolákról.* Erdélyi Református Naptár, 1991.
142. *Húsvét a naptárban.* Üzenet, 1991. 5–6. sz. március 15–április 1.
143. *Március 15.* Üzenet, 1991. 5–6. sz. március 15–április 1.
144. *Pokoly József.* Üzenet, 1991 24. sz.
145. *Gondnoki konferencia Kolozsvárott.* Üzenet, 1992. január
146. *Et altera pars!* Korunk, 1992. 4. sz.
147. *A kolozsvári református iskolákról.* Az Apáczai Csere János Gimnázium Évkönyve. Kolozsvár, 1994.
148. *Báthory-emléktábla Vilniusban.* Szabadság, 1995. október 5.
149. Varga Árpád. Erdélyi Múzeum, 1995. 1–2. sz. 133–134.
150. Zsigmond Jakó la 80 de ani. Revista Arhivelor ser. III, vol. II, 1996. nr. 1–2, 205–208.
151. *Múzeum vagy levéltár?* Romániai Magyar Szó, 1997. dec.
152. *Az élő negyvennyolc.* Üzenet, 1998. március 15.
153. *Az Erdélyi Református Egyházkerület.* Protestáns Híradó. A Rajna-Vesztfáliai Magyar Gyülekezet lapja, 9. évf. 2000. 9–10. sz. 10–17.
154. *16. századbeli zsinatok.* Református kalendárium a 2000. évre. Nagyvárad, 1999.
155. *Apáczai Csere János szellemi örökségéről.* Protestáns Híradó. A Rajna-vesztfáliai Magyar Gyülekezet lapja, 9. évf. 2000. 9–10. sz. 29–34.
156. *Vasárnapi csoda.* Filmtett, 2001. 4. sz.
157. *Wesselényi Miklós és a református egyház.* Igehirdető, 2001. 9. sz. 393–394.
158. *Fazekas Mihály.* Református kalendárium a 2005. évre. Nagyvárad, 2004.
159. *A kilencven éves Jakó Zsigmond születésnapjára.* Szabadság, 2006. szeptember 16.
160. *Belváros (Farkas utcai templom).* In: *Kolozsvár református templomai.* Szerk. Tonk István. Kolozsvár, 2006. Az Erdélyi Református Egyházkerület kiadása. 5–8.
161. *Wesselényi István, a református főgondnok 1709–1734.* Hepehupa, 2008. 2. sz. 7–8.
162. *Talán a pálma sem ...* Wolf Rudolf nekrológja. Szabadság, 2008. szeptember 13.

163. *Dacia dat tumulum*. Erdélyi Múzeum, 2008. 3–4. sz. 99–100.
164. *A krasznai presbitérium első félszáz éve*. Református kalendárium a 2010. évre. Nagyvárad, 2009. 90–99.
165. *Rákóczi Zsigmond, az erdélyi fejedelem*. In: Tiszta szívből. Liber amicorum – Barátok könyve Hermán M. János tiszteletére. Szerk. Fábián Tibor. Nagyvárad–Zwolle, 2011. DTP Studio kiadó, 95–98.
166. *Müller Ádám (1930–2011)*. Erdélyi Múzeum, 2012. 1. sz. 173–174.
167. *A kolozsvári Hóstátról*. Szabadság, 2012. november 20. 3.
168. *A Kolozsvári Református Egyházmegye múltja*. In: Magyar Hunor – Juhász Ábel: *A kolozsvári református egyházmegye templomai*. Székelyudvarhely, 1912. 8–10.
169. *Mire jó a levéltár?* [A 90 éves Kiss András köszöntése] Erdélyi Múzeum, 2012. 3. sz. 5–6.
170. *Kiss András 1922–2013*. Erdélyi Múzeum, 2013. 4. sz. 5–7.

VI. Könyvismertetések

171. Jakó Zsigmond: Írás, könyv, értelmiség. Református Szemle, 1979. 1. sz. 60–62.
172. Székely oklevéltár. Új sorozat. I. k. Keresztény Magvető, 1983. és Református Szemle, 1984. 2. sz. 184–185.
173. Székely oklevéltár. Új sorozat. II. k. Keresztény Magvető, 1986. 2. sz.
174. Dr. Erdő János: Teológiai tanulmányok. Református Szemle, 1987. 263–265.
175. Sáfrán Isván: Íme az ember. Falvak Népe, 1990 január.
176. Bíró Sándor: Kisebbségben és többségben. Erdélyi Múzeum, 1992. 1–4. sz. 185–186.
177. Dobai István: Gesta hominum. Korunk, 1993. 11. sz.
178. Három jubileum – három emlékkönyv. Erdélyi Múzeum, 1994. 1–2. sz. 147–149.
179. Palkó Attila: Magyaró. Erdélyi Múzeum, 1996. 3–4. sz. 351–353.
180. Kiss András: Források és értelmezések. Erdélyi Múzeum, 1996. 3–4. sz. 350–351.
181. Tőkéczi László: Tisza István eszmei, politikai arca. Budapest, 2000. Az Út, 2001. 1. sz. 51–52.
182. Kurta József: Az Öreg Graduál századai Erdélyben. Kolozsvár, 2002. Református Szemle, 2003. 2. sz. 194–195.
183. Politika, vasút, történetírás. Egyed Ákos: *Gróf Mikó Imre – Erdély Széchenyije*. Debrecen, 2005. Helikon, 2006. február.

VII. Közreműködések

184. *Erdélyi oszmán szönyegek*. Közreadja Ștefan Ionescu. Róma, 2007.
185. *Monografia comunei Țaga*. Coord. Ioan Mărza. Autori: ...Sipos G. ... [Cluj] 2009. Ed. Primăria comunei Țaga. 602–606.

VIII. Lektorálások

186. Murádin Jenő: *Gruzda János*. Bukarest, 1989. Kritérion.
187. Gergely András: *Istoria Ungariei*. Székelyudvarhely 1993. (nem tüntették fel a lektorálást)
188. *Az orbai református egyházmegye vizitációs jegyzőkönyvei 1677–1752*. Közzéteszi Csáki Árpád és Gazda Enikő. Sepsiszentgyörgy, 2001. (Dáné Veronkával)
189. Tamás József: *Az 1848-as erdélyi római katolikus egyházmegyei zsinat*.

Kolozsvár, 2015.